

Presentació: Música, societat, educació al segle XXI

Josep Gustems Carnicer*

Fa quinze anys, al 2001, rebíem l'encàrrec de la revista *Temps d'Educació* de muntar un monogràfic dedicat a l'educació musical. En aquell moment ens va semblar oportú dedicar un article a cadascun dels àmbits on la música esdevé activitat formativa, tant en els formals com els no formals i els informals. D'aquesta manera, el núm. 25 de la revista donava visibilitat a un seguit d'accions musicals descoordinades però que apunten a un objectiu similar: transformar la nostra societat en un entorn més artístic mitjançant la música.

Han passat quinze anys i és hora de fer una mica de balanç. Moltes de les accions que allí es comentaven (corals, bandes, universitats, conservatoris, escoles, etc.) ja estan ben consolidades, tant les seves pràctiques com la formació dels seus líders. Ningú qüestiona l'interès en saber música, gaudir-ne i utilitzar-la en mil i una circumstàncies del dia a dia; especialment en un moment en què estem envoltats del món audiovisual, les xarxes socials i els formats digitals que l'usen abastament.

Malgrat tot, constatem un cert estancament respecte les intencions que es perceben inicialment. La música a l'escola ha patit un cert desconcert en els seus objectius, massa subjectes a aspectes contextuais, legals, materials i administratius. La vida laboral dels adults els allunya de les pràctiques musicals no formals fins que ja entren en una vellesa prematura, creant un buit generacional en què els adults troben dificultats per accedir a activitats musicals adients a la seva formació i interessos. Els mitjans de comunicació i les grans multinacionals de la música segueixen imposant els seus criteris economicistes en els gustos dels joves sense que la educació musical hagi pogut incidir gaire en els seus criteris estètics. Per a alguns sembla que molts dels esforços esmerçats hagin estat en va i fins i tot es qüestionen si val la pena dedicar a les escoles temps a la música en lloc de fer més hores de lectura o les matemàtiques.

Per tot això era necessari fer un recull d'experiències que permetin considerar el valor de la música en la societat actual. I ho hem fet de la mà d'especialistes i estudiosos dels temes presentats; persones que dediquen bona part del seu temps a experimentar el valor de la música amb la gent amb què treballen i en ells mateixos; persones que han seguit una formació doctoral en molts d'aquests àmbits, on el protagonista és la música i l'argument va canviant segons cadascuna de les mirades i posicionaments dels autors.

D'aquesta forma presentem un seguit de treballs amb una temàtica transversal i no contextual: les emocions i la música, els aspectes cognitius vinculats amb la música, experiències inclusives mitjançant activitats musicals, propostes per atendre la diversitat cultural des de la música, aplicacions de la música en la salut o musicoteràpia, a la

(*) Doctor en Pedagogia i titulat superior de música. Professor titular de Didàctica de l'Expressió Musical a la Universitat de Barcelona. Director del Departament. Línies d'investigació: música i emocions, música i símbol, aspectes psicopedagògics de l'educació musical, didàctica de la música. Adreça electrònica: jgustems@ub.edu

formació d'identitats a partir de la música i a propostes interdisciplinàries musicals, tant en boga en aquests anys.

El primer article sobre emocions i música vol donar a conèixer tot allò que envolta el complex procés emocional d'escoltar i produir música, a partir d'una extensa anàlisi bibliogràfica, on Salvador Oriola i Josep Gustems presenten les teories més rellevants sobre música i emocions, el debat sobre el valor de les emocions estètiques i la descripció dels mecanismes amb que els diferents paràmetres de la música influeixen en les emocions del oients, que representa un recurs per a l'educació emocional.

Seguidament, el segon article pretén estudiar la relació entre els aspectes cognitius generals de l'individu i els efectes positius que es deriven de l'educació musical, a partir d'una revisió de les principals aportacions en psicologia de la música de les últimes dècades en l'àmbit internacional. És per aquest motiu que l'article s'ha escrit a sis mans, comptant amb la col·laboració de la psicòloga Caterina Calderón i dels professors de música Diego Calderón i Josep Gustems. L'article aprofundeix aquestes relacions en l'àmbit de les llengües, la intel·ligència i la memòria, el raonament espacial i la matemàtica, per acabar assenyalant implicacions per a l'educació musical.

En el tercer article ens apropem a la música com a eina de cohesió social de la mà d'Olga González, Núria Sempere i Georgina Rovira, a partir d'un breu recorregut per la fonamentació teòrica i empírica que sustenta aquests beneficis de les experiències musicals, i aterrem en diverses experiències, en què és ben palès aquest impacte més enllà de la música. Finalment, es detallen dos projectes musicals, on un dels objectius prioritari, des dels seus orígens, ha estat aconseguir una millora de la cohesió social des de l'ensenyament musical.

El quart treball, de Pau Gimeno, analitza de forma global la musicoteràpia, una disciplina que intenta donar resposta de per què la música pot provocar canvis a la vida de les persones, tant com element rehabilitador i preventiu com afavoridor de processos i comportaments saludables. Es repassa la història de la disciplina, els escenaris de treball, els recursos dels musicoterapeutes, i la musicoteràpia com a professió centrada en la pràctica clínica i educativa.

Més endavant, el cinquè article, de Maria Antònia Pujol i Subirà analitza diferents aspectes que aporten coneixement a la construcció de la identitat personal i social. Des d'una òptica sempre musical, l'article presenta els components que, des del vessat psicològic i sociològic, configuren la identitat; aprofundeix en alguns elements que caracteritzen el concert com a ritual, i analitza la relació entre la cultura, la identitat i el discurs, així com els paradigmes d'investigació de la identitat.

Per acabar, l'últim article tracta sobre la interdisciplinarietat en música, com a recurs per incrementar l'interès en la producció artística, a partir sobretot de la relació entre les arts tant en el procés de creació com, sobretot, en la intensificació de la contemplació de l'obra. L'article, de la mà de Xosé Aviñoa posa de relleu la interdisciplinarietat musical al llarg de la història, i especialment en el segle xx, moment de ple desenvolupament del fenomen, amb l'ús de text, imatge, moviment, vestuari, etc., per intensificar la comprensió del procés.

A més dels textos, acurats, sintètics i atrevits, cal valorar l'actualització bibliogràfica que aporta un valor afegit al lector interessat. La majoria de fonts citades són, com

sovint constatem en escrits científics, originals en anglès. Amb aquest treball, doncs fem una aproximació al lector en català de fonts que sovint són difícils d'abastar i copsar de forma completa i coherent.

Gràcies a les iniciatives de moltes universitats americanes, angleses i de molts altres països, podem concloure que la música segueix tenint molt a dir en la formació de les persones, ja siguin nens, joves, adults o gent gran, en el seu benestar físic, psíquic i social i que per tant ha de seguir sent matèria d'estudi allí on es consideri un pla de formació integral de les persones.

Tant si es tracta d'una «intel·ligència musical» o una competència, un coneixement, una filosofia o una forma de vida, la música segueix donant molt per parlar i sentir. Espero que aquest monogràfic que he tingut el gust de coordinar doni resposta a moltes d'aquestes qüestions. Aquest ha estat el nostre repte.